

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ПОСТВОЄННОЮ ВІДБУДОВОЮ¹

Карінцева Олександра Іванівна

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Сумський державний університет
ORCID: 0000-0001-9570-3646
karintseva@econ.sumdu.edu.ua

Тарасенко Світлана Вікторівна

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
Сумський державний університет
ORCID: 0000-0002-4829-0559
tarasenkosvitlana1@gmail.com

Ярош Олександр Миколайович

аспірант,
Сумський державний університет

Харченко Микола Олексійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Сумський державний університет
ORCID: 0000-0002-3034-8935
m.kharchenko@econ.sumdu.edu.ua

Коноваленко Ірина Сергіївна

студентка,
Сумський державний університет
i.konovalenko@student.sumdu.edu.ua

Реструктуризація економіки України в умовах трансформацій та поствоєнної розбудови вимагає ґлибкого аналізу соціально-економічних процесів у регіонах. Дослідження, присвячене кластеризації регіонів України на основі динаміки експорту, імпорту та кількості суб'єктів господарювання у 2022–2024 рр., виявило суттєві територіальні відмінності у змінах економічної активності. На основі аналізу було виокремлено чотири основні кластери регіонів: 1) регіони з помірними змінами в кількості суб'єктів господарювання та обсягах експорту; 2) регіони з найбільшими негативними змінами в обсязі експорту; 3) регіони з великими змінами в кількості суб'єктів господарювання, але з помірними змінами в обсязі експорту; 4) регіони з найменшими змінами в обох показниках, що свідчить про їхню стабільність в умовах криз. Виявлені відмінності в динаміці економічних показників підтверджують необхідність диференційованого підходу до розробки програм економічного відновлення. Соціально-економічні тенденції, що сформувалися внаслідок кризових явищ та військових дій, вимагають адаптивних механізмів підтримки підприємництва та стимулювання інвестиційної діяльності в залежності від особливостей кожного регіону. Застосування цифрових технологій відіграє ключову роль у процесі реструктуризації економіки. Автоматизація бізнес-процесів, розвиток електронної комерції та цифрових платформ сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Впровадження цифрових інструментів дозволяє оперативно аналізувати зміни в економічній активності, розробляти ефективні стратегії регіонального розвитку та забезпечувати прозорість прийняття управлінських рішень. Результати дослідження можуть бути використані для оцінки ефективності регіональної політики та розробки практичних рекомендацій щодо відновлення економічної активності в регіонах України. Вони також стануть основою для розробки стратегічних напрямів реструктуризації економіки у контексті цифрової трансформації та поствоєнного відновлення країни.

Ключові слова: відновлення, експорт, підприємство, релокація, реструктуризація.

DOI: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2025.2.1>

¹Публікація підготовлена в рамках виконання наукового проєкту «Реструктуризація національної економіки в напрямі цифрових трансформацій для сталого розвитку» (№ держреєстрації 0122U001232), що фінансується з державного бюджету України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність дослідження визначається необхідністю реструктуризації економіки України в умовах трансформації та поствоєнної розбудови з метою прийняття диференційованих рішень щодо підтримки розвитку суб'єктів господарювання в регіонах України. Важливим є виявлення територіальних відмінностей у розвитку бізнесу та зовнішній торгівлі. Регіони, які зазнали найбільших економічних втрат, потребують спеціальних стратегій підтримки та відновлення. Водночас збереження та розвиток бізнесу в менш постраждалих регіонах вимагають адаптаційних заходів для забезпечення стабільності та економічного росту.

Економічна діяльність регіонів України у 2022–2024 рр. характеризується процесами переміщення суб'єктів господарювання [3; 7; 8].

Аналіз літератури щодо релокації підприємств в Україні в умовах війни вказує на суттєві зміни у структурі економіки, що відбулися через внутрішнє переміщення бізнесу [4; 5; 6]. Згідно з даними за жовтень 2023 р., серед релокованих підприємств найбільшу частку складають ті, що належать до сфери оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24%), переробної промисловості (31,71%), а також інформаційних технологій та телекомунікацій (6,34%) [8]. Це свідчить про те, що найбільша частина бізнесів, які змогли відновити свою діяльність після релокації, належать до секторів, що забезпечують життєво важливі послуги та виробництво.

Важливим є і те, що значна частина підприємств належить до переробної промисловості (30,2% на липень 2023 р.), зокрема легкої, харчової промисловості, машинобудування та металообробка [3].

Незважаючи на пріоритетність західних регіонів як території для переміщення, Київська область на квітень 2024 р. виявилася лідером серед регіонів, що прийняли найбільшу кількість релокованих бізнесів [1].

За дослідженням Запухляк І. Краснюк О. релокований бізнес в західних регіонах України практично не орієнтується на місцеві ринки збуту, виготовляє товари та послуги для національного чи міжнародного ринків; і має проблеми із кваліфікованими працівниками (значна частина жителів цих областей раніше орієнтувалася на заробітки в інших країнах, місцеві працівники більш вимогливі до розміру заробітної плати та намагаються поєднувати ведення власного підсобного господарства з роботою на таких підприємствах) [2].

Описані тенденції визначають необхідність класифікації регіонів за динамікою економічної діяльності суб'єктів господарювання в 2022–2024 рр. як основи розроблення програм підтримки та розвитку підприємств в регіонах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є кластеризація регіонів України за динамікою економічної діяльності суб'єктів господарювання в 2022–2024 рр. в контексті реструктуризації економіки та поствоєнної відбудови.

Методами дослідження виступили кластерний аналіз, який застосований для групування регіонів за подіб-

ними економічними характеристиками, зокрема, які мають схожі тенденції змін в обсягах експорту та імпорту, а також в кількості суб'єктів господарювання; аналіз рядів динаміки, за допомогою якого були проаналізовані зміни в обсягах експорту та імпорту, а також в кількості суб'єктів господарювання у кожному регіоні впродовж 2021–2024 рр.

Результати дослідження. У таблиці 1 наведено динаміку кількості діючих суб'єктів господарювання (за виключенням фізичних осіб-підприємців) та обсягів виробленої ними продукції за 2021–2023 роки (порівняно з попереднім роком) відповідно до офіційних статистичних даних Державної служби статистики України. Це дозволяє порівняти довоєнні та безпосередньо воєнні тенденції в економіці країни.

Отже, якщо у довоєнний період зміна кількості суб'єктів господарювання у регіонах України була незначною в межах 2–3%, то з початком війни, зокрема за 2022 р. ці зміни стали суттєвими. У багатьох регіонах спостерігалось різке зниження кількості діючих суб'єктів господарювання, що досягло в середньому 29,37% в цілому в Україні. Найбільше скорочення спостерігається у Луганській (на 90,8%), Донецькій (на 67,75%), Херсонській (на 78,57%) та Запорізькій областях (на 48,27%). Регіони, що розташовані далі від фронту зазнали менших скорочень кількості суб'єктів господарювання.

Щодо обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання, то з початком воєнних дій відбулося зниження на 10,83% в середньому в країні. Найбільші зниження обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання спостерігаються у Луганській (-90,65%), Донецькій (-74,98%), Херсонській (-66,53%), Чернігівській (-58,93%) та Миколаївській областях (-39,05%).

У 2023 р. за обома показниками спостерігається поступове відновлення порівняно з рівнем 2022 р., що вказує на поступову адаптацію бізнесу, часткового виходу зі стану паралізованості, що існував в економіці, хоча досягнуті значення не перевищували довоєнні показники 2021 р. Зокрема, на рис. 1 показано співвідношення кількості діючих суб'єктів господарювання та обсягів виробленої ними продукції у 2023 р. порівняно з 2021 р., які в більшості залишалися від'ємними.

Для регіонів західної України обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання в 2023 р. почав зростати (особливо помітним зростання для Чернівецької, Львівської, Волинської та Закарпатської областей).

Якщо розглянути зміни, які відбулися в кількості діючих суб'єктів господарювання за регіонами України за окремими видами економічної діяльності у 2022 р. порівняно з 2021, то спостерігається суттєве скорочення як у сфері сільського господарства та промисловості, так і в будівництві, оптовій торгівлі, транспорті та організації харчування (табл. 2).

Загалом по країні найбільше скорочення зафіксовано у 2022 р. у сфері тимчасового розміщування та організації харчування – на 36,44%, що пов'язано із зменшенням туристичних потоків, зміною споживчих пріоритетів населення та загальною економічною нестабільністю. Значні

Порівняльний аналіз змін в кількості діючих суб'єктів господарювання та обсягів виробленої ними продукції за 2020–2023 рр. за регіонами України

Region	Зміна кількість діючих суб'єктів господарювання, %			Зміна обсягу виробленої продукції (товарів, послуг), %		
	2021/2020	2022/2021	2023/2022	2021/2020	2022/2021	2023/2022
Україна	-0.80	-29.37	17.53	31.69	-10.83	16.25
Вінницька область	1.91	-20.06	15.29	41.84	-1.91	24.30
Волинська область	3.85	-17.17	14.86	27.44	11.58	31.98
Дніпропетровська область	-1.03	-19.52	12.92	45.06	-20.62	15.21
Донецька область	-2.86	-67.75	10.31	52.62	-74.98	-8.91
Житомирська область	-0.45	-23.05	17.29	17.64	1.75	22.51
Закарпатська область	-1.25	-25.46	16.08	20.08	27.85	13.20
Запорізька область	-0.03	-48.27	20.40	46.28	-23.60	-14.07
Івано-Франківська область	-4.07	-22.31	16.93	36.86	-14.96	16.05
Київська область	-0.29	-27.64	22.84	16.43	-7.96	32.68
Кіровоградська область	-2.41	-15.11	8.57	27.77	-0.25	12.69
Луганська область	-1.53	-90.08	206.91	22.70	-90.65	-82.56
Львівська область	1.32	-21.05	18.29	25.12	33.46	19.90
Миколаївська область	-0.01	-39.08	22.39	24.20	-39.05	30.34
Одеська область	-5.90	-28.78	19.88	24.12	-16.83	23.30
Полтавська область	1.35	-19.33	12.63	15.82	-10.28	8.66
Рівненська область	2.36	-18.30	13.84	32.13	8.88	20.38
Сумська область	0.59	-19.83	8.30	24.20	-21.32	18.70
Тернопільська область	0.02	-19.76	16.16	31.44	8.00	15.51
Харківська область	2.64	-37.94	17.27	18.36	-20.89	28.33
Херсонська область	-3.76	-78.57	57.29	43.40	-66.53	-66.83
Хмельницька область	0.57	-19.49	14.21	29.18	-3.37	17.69
Черкаська область	-0.52	-21.10	13.07	27.44	11.78	14.69
Чернівецька область	-2.73	-26.11	21.05	34.24	32.10	34.16
Чернігівська область	-0.99	-30.68	15.82	139.41	-58.93	20.93
м. Київ	-1.32	-27.59	18.84	27.34	2.91	14.87

Джерело: розраховано авторами на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [9]

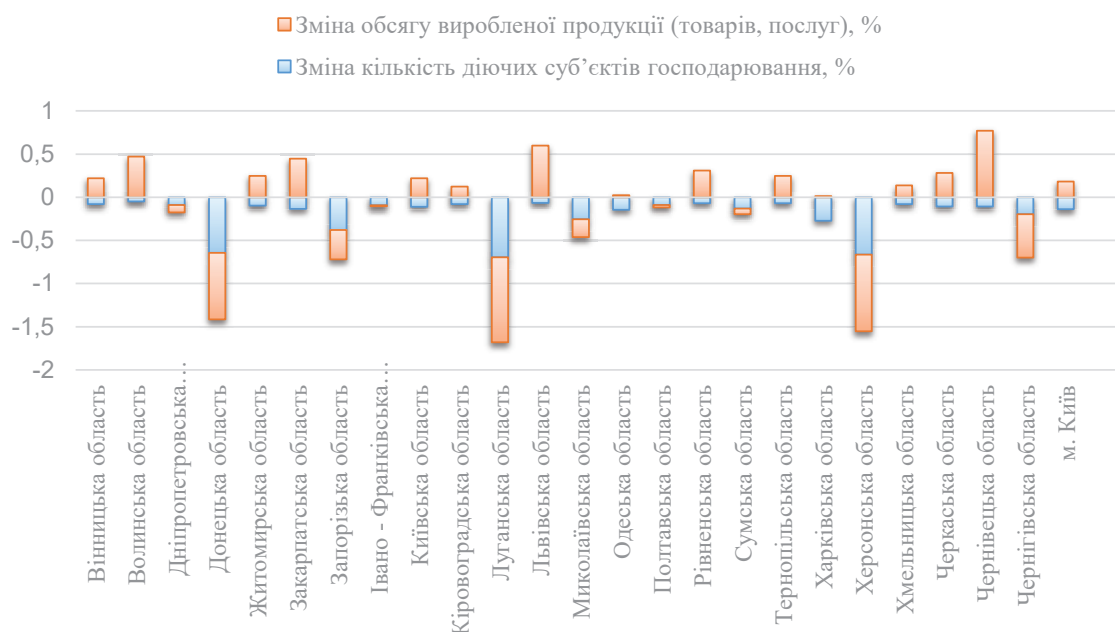

Рис. 1. Порівняльний аналіз змін в кількості діючих суб'єктів господарювання та обсягів виробленої ними продукції у 2023 році порівняно з 2021 роком за регіонами України

Джерело: розраховано авторами на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [9]

Порівняльний аналіз змін в кількості діючих суб'єктів господарювання та обсягів виробленої ними продукції за 2020–2023 рр. за регіонами України

Регіон	Зміна кількість діючих суб'єктів господарювання, %					
	Сільське, лісове та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Тимчасове розміщування й організація харчування
Україна	-31.22	-25.76	-31.51	-30.55	-25.36	-36.44
Вінницька область	-17.67	-16.90	-25.14	-22.35	-13.61	-17.59
Волинська область	-17.48	-13.09	-22.44	-17.79	-6.51	-19.66
Дніпропетровська область	-17.67	-14.21	-21.85	-21.55	-18.99	-23.22
Донецька область	-62.99	-62.01	-70.35	-70.46	-70.54	-77.30
Житомирська область	-19.44	-18.93	-32.62	-24.29	-19.66	-26.67
Закарпатська область	-44.27	-23.56	-21.65	-24.79	-17.01	-21.78
Запорізька область	-75.27	-39.96	-46.40	-42.22	-43.59	-58.23
Івано-Франківська область	-26.12	-19.36	-24.72	-25.23	-14.11	-23.38
Київська область	-24.96	-23.79	-30.46	-30.46	-23.20	-33.33
Кіровоградська область	-6.97	-15.93	-27.37	-27.28	-12.43	-25.56
Луганська область	-95.75	-89.66	-95.70	-86.54	-93.57	-92.59
Львівська область	-21.55	-16.31	-19.59	-20.87	-10.97	-28.05
Миколаївська область	-32.07	-35.97	-45.74	-47.83	-36.54	-53.88
Одеська область	-32.67	-26.76	-30.07	-31.13	-22.80	-33.92
Полтавська область	-15.90	-18.61	-23.36	-20.69	-12.01	-31.10
Рівненська область	-18.78	-12.94	-21.78	-18.78	-11.17	-28.57
Сумська область	-9.02	-21.57	-27.35	-27.95	-10.45	-17.32
Тернопільська область	-19.20	-13.90	-26.54	-22.58	-8.02	-32.58
Харківська область	-39.24	-33.18	-42.57	-37.57	-39.91	-50.00
Херсонська область	-84.33	-73.41	-78.97	-77.00	-72.92	-82.69
Хмельницька область	-17.48	-15.80	-26.38	-19.52	-18.60	-18.94
Черкаська область	-17.65	-18.42	-23.36	-22.13	-20.12	-22.50
Чернівецька область	-39.89	-20.12	-30.57	-26.43	-8.24	-22.83
Чернігівська область	-22.80	-28.22	-36.99	-34.00	-34.27	-37.86
м. Київ	-32.49	-25.48	-29.94	-28.76	-25.42	-35.93

Джерело: розраховано авторами на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [9]

втрата спостерігаються також у будівництві (-31,51%) та оптово-роздрібній торгівлі (-30,55%), що відображає явища руйнування інфраструктури, зниження купівельної спроможності.

Регіональний аналіз демонструє, що найбільших втрат зазнали території, які безпосередньо постраждали від бойових дій або опинилися під тимчасовою окупацією. Зокрема, у Луганській області кількість діючих суб'єктів скоротилася на понад 90% у всіх видах економічної діяльності, а в Херсонській області – від 72,92% у транспорті до 84,33% у сільському господарстві. Високі темпи скорочення бізнес-активності також характерні для Донецької та Запорізької областей, де зниження перевищує 50% у більшості сфер.

Водночас менш критичні показники демонструють західні та центральні регіони України, які стали ключовими для релокації бізнесів. Наприклад, у Волинській та Рівненській областях скорочення кількості суб'єктів

господарювання у сфері промисловості, транспорту та торгівлі не перевищує 20%, що є одним із найнижчих показників серед регіонів. Сумська область також демонструє відносно помірні темпи скорочення (від -9,02% у сільському господарстві до -27,95% у торгівлі), незважаючи на близькість до зони бойових дій, що свідчить про адаптивність місцевого бізнесу.

Аналізуючи галузеві особливості, можна відзначити, що найменших втрат зазнало сільське господарство у центральних регіонах (Кіровоградська область – -6,97%, Полтавська – -15,9%), що обумовлено стратегічною важливістю аграрного сектору та заходами державної підтримки. Натомість у промисловості, будівництві та транспортній сфері зниження є більш рівномірним у розрізі країни, відображаючи загальний спад ділової активності.

Таким чином, результати порівняльного аналізу вказують на суттєву деформацію економічної структури

України внаслідок військових дій у 2022 р., з одночасним зростанням ролі регіонів, що забезпечують релокацію та відновлення бізнес-активності.

Описані вище зміни бізнес середовища в регіонах України призвело і до змін регіональних обсягів зовнішньої торгівлі товарами. У таблиці 3 наведено порівняльний аналіз змін обсягу експорту та імпорту за 2021-2024 рр. за регіонами України Порівняно з довоєнним періодом у 2022 р. обсяг експорту в середньому по Україні зменшився на 35,16%, імпорт – на 24,09%.

Порівняльний аналіз змін обсягів експорту та імпорту за регіонами України у 2021–2024 рр. дозволяє оцінити вплив воєнних дій, економічної нестабільності та адаптивності регіонів до кризових умов.

У 2021 відбулося зростання експорту на 38,38% порівняно з попереднім роком. Однак у 2022 р. відбулося значне скорочення на 35,16%, що пояснюється початком повномасштабного вторгнення. У 2023 р. падіння експорту продовжилось, проте менш стрімкими темпами – на 18,02%, а вже у 2024 р. спостерігається зростання на 15,34%, що свідчить про поступову адаптацію економіки до кризових умов. Динаміка імпорту також демонструє схожі коливання: у 2022 р. відбу-

лося зниження на 24,09%, а у 2023 р. – суттєве падіння на 88,50%. Проте у 2024 р. обсяги імпорту зросли на 1013,02%.

Регіональний аналіз вказує на суттєві відмінності у динаміці зовнішньоекономічної діяльності. Найбільші втрати в експорті у 2022-2023 рр. зафіксовано у Донецькій (-95,96%), Луганській (-94,82%) та Херсонській (-86,19%) областях, що безпосередньо пов'язано з активними бойовими діями. У той же час відносно стабільну ситуацію демонстрували західні регіони, зокрема Львівська, Закарпатська та Чернівецька області, що пояснюється їхньою логістичною близькістю до країн ЄС.

Значний приріст імпорту у 2024 р. спостерігається в Херсонській області (142,65%) та Україні в цілому (1013,02%). Це може бути зумовлено потребою у відновленні інфраструктури та зростанням поставок товарів гуманітарного та технологічного призначення.

Окрему увагу варто приділити Сумській області, яка у 2022–2023 рр. продемонструвала відносно невелике скорочення експорту (-3,03%) та зростання у 2024 р. на 15,31%. Динаміка імпорту області також свідчить про сталу економічну активність – у 2024 р. обсяг імпорту зріс на 12,71%.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз змін обсягу експорту та імпорту за 2021–2024 рр. за регіонами України

Регіон	Зміна обсягу експорту, %				Зміна обсягу імпорту, %			
	2021/2020	2022/2021	2023/2022	2024/2023	2021/2020	2022/2021	2023/2022	2024/2023
Україна	38.38	-35.16	-18.02	15.34	34.06	-24.09	-88.50	1013.02
Вінницька область	-4.97	22.24	6.15	15.52	26.07	-10.91	44.46	-4.90
Волинська область	29.50	28.00	-22.70	42.29	37.90	12.12	26.73	-10.01
Дніпропетровська область	60.23	-48.61	-24.87	27.31	26.72	-32.71	11.64	23.45
Донецька область	78.84	-95.96	-29.82	-61.48	30.86	-92.65	-56.80	40.91
Житомирська область	13.28	-6.92	-26.04	44.98	30.68	75.01	18.36	-1.84
Закарпатська область	24.85	16.95	-31.02	6.40	35.17	-3.03	-15.45	16.48
Запорізька область	62.17	-40.76	-48.13	15.32	67.59	-41.59	-30.58	-0.87
Івано-Франківська область	53.80	-41.26	-9.99	0.43	55.75	-39.95	-7.14	7.06
Київська область	29.62	-17.83	-12.32	5.76	33.87	-35.26	25.98	17.23
Кіровоградська область	11.92	-14.52	-7.22	0.94	25.58	-14.65	3.50	-5.44
Луганська область	29.55	-94.82	-95.77	-92.85	24.45	-95.34	-82.57	-38.36
Львівська область	26.24	3.15	-15.62	6.24	38.10	13.29	7.39	0.88
Миколаївська область	53.74	-52.48	-39.09	-12.03	51.17	-38.57	-25.80	-6.24
Одеська область	24.80	41.37	-25.09	3.16	5.83	-7.73	10.26	18.59
Полтавська область	37.64	-41.46	-23.23	33.37	60.33	-36.09	-23.21	12.32
Рівненська область	49.96	5.71	-20.10	-0.23	50.65	-4.52	33.89	-3.12
Сумська область	8.88	-31.78	-3.03	15.31	2.55	-32.06	-6.24	12.71
Тернопільська область	51.49	14.96	-12.00	23.77	30.63	-2.16	28.41	-7.45
Харківська область	22.44	-51.16	-11.56	-10.29	33.61	-47.82	23.25	16.76
Херсонська область	47.07	-86.19	-62.16	-23.53	-18.31	-86.21	-45.99	142.65
Хмельницька область	38.40	-15.02	-0.30	25.45	23.92	12.55	-6.68	13.24
Черкаська область	9.05	46.36	-5.62	4.85	55.10	-42.40	8.62	5.00
Чернівецька область	23.08	38.22	-32.41	-2.87	13.83	149.98	3.88	4.08
Чернігівська область	33.55	-39.69	24.50	12.10	41.36	-37.87	-7.02	22.49
м. Київ	23.36	-31.75	-10.15	21.36	29.71	-29.11	27.17	18.99

Джерело: розраховано авторами на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [9]

Отже, відновлення експортно-імпоротної діяльності в Україні є нерівномірним та залежить від регіональних особливостей, географічного розташування. Західні регіони демонструють швидшу адаптацію до нових умов завдяки інтеграції з ринками ЄС, тоді як регіони, які зазнали найбільших руйнувань, потребують більшого часу та ресурсів для відновлення економічної діяльності.

На основі проаналізованих вище даних щодо зміни в кількості суб'єктів господарювання, експорту та імпорту товарів проведено кластеризацію регіонів України методом Варда з використанням евклідової відстані, результати наведено на рис. 2 та в табл. 4. Це дозволило виділити групи регіонів з подібними економічними тенденціями, що сприяє більш точному аналізу та розробці ефективних стратегій для підтримки та розвитку кожного кластеру.

Дендрограма на рис. 2 відображає ієрархічну структуру кластеризації. Вона демонструє послідовність об'єднання регіонів у кластери залежно від їхньої схожості. Чим нижчий рівень злиття на дендрограмі, тим подібнішими є регіони за аналізованими показниками. Це дозволяє візуалізувати структуру об'єднань і виявити групи регіонів, які мають спільні економічні характеристики.

Таким чином, перший кластер об'єднує регіони з помірними змінами як у кількості суб'єктів господарювання, так і в обсягах експорту, до яких належать Дніпропетровська, Сумська, Харківська області та місто Київ. Ці регіони демонструють відносну стійкість до кризових явищ, зберігаючи помірні темпи економічного спаду.

Другий кластер включає регіони, що зазнали найбільших негативних змін в обсягах експорту, зокрема Донецьку, Луганську та Херсонську області. Значне скорочення експортних операцій у цих регіонах пов'язане з активними бойовими діями та порушенням логістичних ланцюгів.

До третього кластеру увійшли регіони з помірними змінами в обсягах експорту, але значними втратами у кількості суб'єктів господарювання. Це переважно західні області України (Львівська, Одеська, Закарпатська), які відчували значний вплив міграційних процесів та перерозподілу економічної активності.

Четвертий кластер сформований із регіонів з найменшими змінами як в обсягах експорту, так і в кількості суб'єктів господарювання (Житомирська та Чернівецька області). Це свідчить про їхню відносну адаптивність до нових умов та збереження стабільного економічного потенціалу.

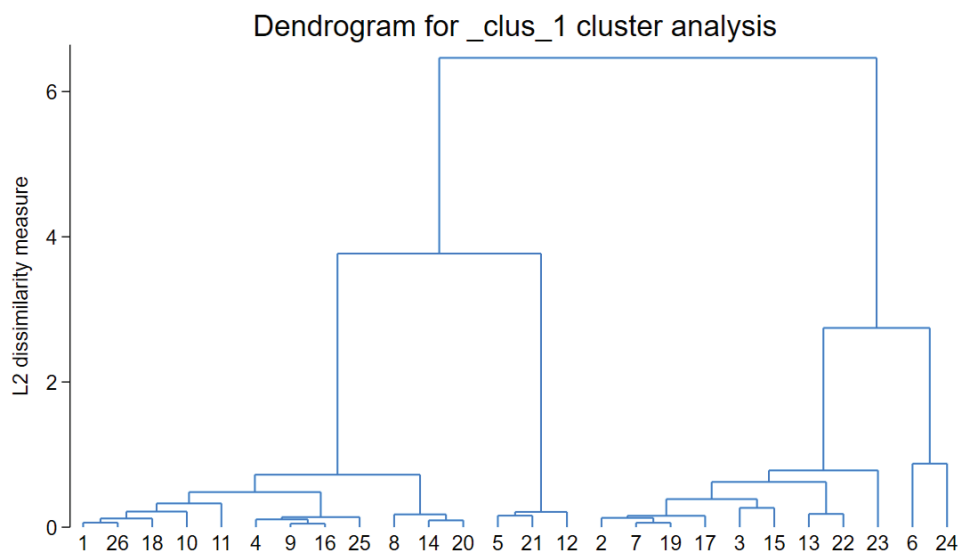

Рис. 2. Дендрограма за результатами кластерного аналізу

Таблиця 4

Результати кластеризації регіонів України

Кластер	Характеристика	Регіони
1	Регіони з помірними змінами як у кількості суб'єктів господарювання, так і в обсязі експорту	Дніпропетровська область (4), Запорізька область (8), Івано-Франківська область (9), Київська область (10), Кіровоградська область (11), Миколаївська область (14), Полтавська область (16), Сумська область (18), Харківська область (20), Чернігівська область (25), м. Київ (26)
2	Регіони з найбільшими негативними змінами в обсязі експорту	Донецька область (5), Луганська область (12), Херсонська область (21)
3	Регіони з помірними змінами в обсязі експорту, але значними змінами в кількості суб'єктів господарювання	Вінницька область (2), Волинська область (3), Закарпатська область (7), Львівська область (13), Одеська область (15), Рівненська область (17), Тернопільська область (19), Хмельницька область (22), Черкаська область (23)
4	Регіони з найменшими змінами в обсязі експорту та кількості суб'єктів господарювання	Житомирська область (6), Чернівецька область (24)

Проведений кластерний аналіз дозволяє виокремити регіональні відмінності у впливі кризових явищ на економічний розвиток, що може стати основою для розробки диференційованих програм підтримки та стимулювання економічного відновлення.

Висновки. Аналіз динаміки кількості суб'єктів господарювання впродовж 2022–2023 рр. свідчить про загальне скорочення активних підприємств у більшості регіонів, що обумовлено як безпековими ризиками, так і економічною нестабільністю. Найбільші втрати зафіксовано в регіонах, які безпосередньо постраждали від бойових дій, тоді як у західних областях відзначається відносно менший спад, що можна пояснити релокацією бізнесів та активізацією прикордонної торгівлі.

Зміни в обсягах експорту та імпорту підтверджують значне скорочення зовнішньоторговельних операцій, особливо у регіонах з високим рівнем воєнних загроз. Водночас у західних регіонах, таких як Львівська та Закарпатська області, темпи спаду виявилися менш значущими, що свідчить про адаптацію бізнесів до нових умов.

Результати кластерного аналізу дозволили виділити чотири групи регіонів з подібними економічними характеристиками. До першого кластеру віднесено регіони з помірними змінами як у кількості суб'єктів господарювання, так і в обсягах експорту. Другий кластер об'єднує регіони з найбільшими негативними змінами в обсязі експорту, зокрема області, які постраждали від активних бойових дій. Третя група характеризується значними змінами в кількості суб'єктів господарювання при від-

носно помірних змінах експорту. До четвертого кластеру увійшли регіони з найменшими змінами в обох показниках, що свідчить про їхню стабільність навіть у кризових умовах.

Отже, соціально-економічні тенденції регіонів України мають значні територіальні відмінності, що потребує диференційованого підходу до розробки програм економічного відновлення.

Соціально-економічні тенденції, що сформувалися внаслідок кризових явищ та військових дій, вимагають адаптивних механізмів підтримки підприємництва та стимулювання інвестиційної діяльності в залежності від особливостей кожного регіону.

Застосування цифрових технологій буде відігравати ключову роль у процесі реструктуризації економіки. Автоматизація бізнес-процесів, розвиток електронної комерції та цифрових платформ сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Впровадження цифрових інструментів дозволить оперативно аналізувати зміни в економічній активності, розроблювати ефективні стратегії регіонального розвитку та забезпечувати прозорість прийняття управлінських рішень.

Результати дослідження можуть бути використані для оцінки ефективності регіональної політики та розробки практичних рекомендацій щодо відновлення економічної активності в регіонах України. Вони також стануть основою для розробки стратегічних напрямів реструктуризації економіки у контексті цифрової трансформації та поствоєнного відновлення країни.

Список використаної літератури:

1. Велике переселення бізнесів. Як війна змінює економічну карту України. URL: <https://projects.liga.net/philip-morris/>
2. Запукхляк І., Красняк О. Релокація: суть, типи та проблеми. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2022. № 312 (6 (2)). С. 257–263. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-43)
3. Заходи підтримки промисловості України під час повномасштабної війни 19.12.2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/zakhody-pidtrymky-promyslovosti-ukrayiny-pid-chas-povnomasshtabnoyi-viyny>
4. Ковалик О. А., Шардакова А. Д. Передумови та досвід релокації діяльності вітчизняних виробничих підприємств в умовах невизначеності. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2023. № 4 (68). С. 50–60. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No4/50.pdf> DOI: 10.15276/ETR.04.2023.5. DOI: 10.5281/zenodo.8432979
5. Коробка С. В. Особливості релокації малого підприємництва в умовах війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-04-14>
6. Кудирко Л. П., Обозний В. В. Релокація українського бізнесу в умовах війни з РФ. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. № 2 (20). С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.20.120-130>
7. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
8. Релокація бізнесу через війну: які регіони для цього найбільш затребувані. URL: <https://surl.li/qfxrpf>
9. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. Velyke pereselennia biznesiv. Yak viina zminiue ekonomichnu kartu Ukrainy. Available at: <https://projects.liga.net/philip-morris/>
2. Zapukhlyak I., Krasniak O. (2022). Relokatsiia: sut, typy ta problemy. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. № 312 (6 (2)). S. 257–263. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-43)
3. Zakhody pidtrymky promyslovosti Ukrainy pid chas povnomasshtabnoi viiny 19.12.2023. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/zakhody-pidtrymky-promyslovosti-ukrayiny-pid-chas-povnomasshtabnoyi-viyny>
4. Kovalyk O. A., Shardakova A. D. (2023). Peredumovy ta dosvid relokatsii diialnosti vitchyznianskykh vyrobnychkykh pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti. *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal*. № 4 (68). S. 50–60. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No4/50.pdf> DOI: 10.15276/ETR.04.2023.5. DOI: 10.5281/zenodo.8432979
5. Korobka S. V. (2023). Osoblyvosti relokatsii maloho pidpriemnytstva v umovakh viiny. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: ekonomika ta upravlinnia*. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-04-14>

6. Kudyrko L. P., Oboznyi V. V. (2024). Relokatsiia ukrainskoho biznesu v umovakh viiny z RF. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*. № 2(20). S. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.20.120-130>
7. Prohrama relokatsii pidpriemstv. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
8. Relokatsiia biznesu cherez viinu: yaki rehiony dlia tsoho naibilsh zatrebuvani. Available at: <https://surl.li/qfxrpf>
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Oleksandra Karintseva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics, Entrepreneurship and Business Administration, Sumy State University

Svitlana Tarasenko, Ph.D. in Economic Sciences, Senior Lecturer of the Department of International Economic Relations, Sumy State University

Oleksandr Yarosh, Postgraduate Student, Sumy State University

Mykola Kharchenko, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Economics, Entrepreneurship and Business Administration, Sumy State University

Iryna Konovalenko, Student, Sumy State University

CLUSTERING OF REGIONS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ECONOMIC RESTRUCTURING AND POST-WAR RECONSTRUCTION MANAGEMENT

The restructuring of Ukraine's economy in the context of transformations and post-war recovery requires a deep analysis of socio-economic processes across regions. A study on clustering Ukraine's regions based on the dynamics of exports, imports, and the number of business entities from 2022 to 2024 has revealed significant territorial differences in economic activity changes. Based on the analysis, four main regional clusters are identified: 1) regions with moderate changes in the number of business entities and export volumes; 2) regions experiencing the most significant negative changes in export volumes; 3) regions with substantial changes in the number of business entities but moderate changes in export volumes; 4) regions with the least changes in both indicators, indicating stability during crises. The identified differences in economic dynamics confirm the need for a differentiated approach to economic recovery programs. Socio-economic trends shaped by crises and military actions necessitate adaptive mechanisms for supporting entrepreneurship and stimulating investment activity based on each region's specific characteristics. The application of digital technologies plays a key role in economic restructuring. The automation of business processes, the development of e-commerce, and digital platforms will contribute to increasing regional competitiveness. The implementation of digital tools enables real-time analysis of economic activity changes, the development of effective regional development strategies, and transparency in decision-making processes. The study results can be used to assess the effectiveness of regional policies and develop practical recommendations for restoring economic activity in Ukraine's regions. It also serves as a foundation for formulating strategic directions for economic restructuring within the framework of digital transformation and post-war recovery.

Keywords: recovery, export, enterprise, relocation, restructuring.

Дата надходження до редакції: 20.03.2025 р.